

Чеський геній, якого повинні були забути

12. 7. 2014 zakarpatty.net.ua

У Празі в Вальдштейнському манежі (Valdštejnská jízdárna) відкрилася виставка творів одного із яскравих чеських художників-графіків ХХ ст., а також самобутнього поета та перекладача Богуслава Рейнека (Bohuslav Reynek), який несправедливо був забутий на батьківщині за комуністичного режиму. За свого життя (1892 - 1971) та після смерті він був більш відомий у Франції, ніж у себе дома. У ХХІ ст. чехи взялися відновлювати славу свого земляка. Через 42 роки по його смерті Чехія зусиллями Благодійного фонду Ріхарда Фукси, Національної галереї в Празі, Галереї Зденка Скленаже та Фонду Рейнека представила найповнішу виставку робіт графіка (330 творів), яку назвала «Рейнек - Геній, якого повинні були забути» (Reynek - Génius, na kterého jsme měli zapomenout). Експозиція стала подією сезону і чехи з гордістю та радістю її презентували.

Будучи на прес-конференції, скликаній з нагоди відкриття виставки, слухала емоційні розповіді організаторів про творчість Рейнека, його життя та докладені зусилля у проведенні ексклюзивної виставки і само собою напрошувалося порівняння з нашим Тарасом Шевченком, 200-річчя якого Україна відмічає цього року. На жаль, на Закарпатті не практикують такі масштабні заходи для преси, ще й з подарунками для кожного гостя, які б залучали потенційних відвідувачів на виставки через ЗМІ. Можливо, тому і відвідують закарпатські експозиції лише невеличка група фахівців (художників, мистецтвознавців, викладачів, професіоналів дотичних сфер), студенти художніх закладів, колеги і знайомі та кілька цікавих краян і туристів. Інформаційна підтримка у нас, як правило, обмежується афішею на самій установі та парою рядків в газеті чи інтернет-виданні у розділі «Анонси».

Зденек Скленаж та Вероніка Рейнекова демонструють Біблію, ілюстровану графікою Б.Рейнека

Той трепет, з яким говорили про графіка, інтерес преси і потужна рекламна кампанія виставки (Прага буквально рясніє рекламними біг-бордами і плакатами) змусили і мене зануритися у загадковий світ незнаного генія.

Поет, перекладач і графік Богуслав Рейнек народився в 1892 році в родині землевласника у Петркові (Petrkov), невеликому селі неподалік міста Гавлічків Брод на південному сході Чехії. Тут він провів більшу половину свого життя і знайшов вічний спочинок. У 1902 р. батько здав в оренду ферму в Петркові і сім'я переїхала до Їглави, де Богуслав пішов до гімназії. Саме у цій школі вчитель Макс Ейслер (пізніше доцент історії мистецтва в Віденському університеті) прокинув у Рейнека інтерес до живопису і поезії. Тут він досконало опанує німецькою та французькою мовами. На прохання батька, який сподівався, що син за сімейною традицією буде займатися сільським господарством, Рейнек вирушив до Праги вивчати сільське господарство в Технічному університеті. Але вже через 2 місяці покидає навчання і здійснює свою першу поїздку до Франції, під час якої починає писати і малювати. З Франції він знову повертається у рідний Петрков, але вже з переконанням, що стане поетом і художником.

Важливою подією в його житті стало знайомство в 1914 році з легендарним книговидавцем і літературознавцем Йозефом Флоріаном, колишнім вчителем

математики, який в недалекому містечку Стара Ржіше заснував видавництво християнської літератури "Добра справа". З цим видавництвом Рейнек співпрацював до самої смерті Флоріана в 1941 році, і видав у ньому не тільки всі свої вірші, а й свої переклади французьких і німецьких поетів - символістів (в цілому 7 томів), також він робив ілюстрації до художніх творів, що видавала "Добра справа". До перекладацької роботи Рейнек запросив і Йозефа Чапека, чеського художника, графіка, фотографа, ілюстратора книжок, також есеїста і поета, класика чеської дитячої літератури і по сумісництву старшого брата відомого письменника Карела Чапека. З ним він познайомився в 1917 році. Також співпрацював з видавцем Яном В. Поресем з Брно та Властимілом Воколком з Пардубіц.

Співпраця з Флоріаном, який був католицько орієнтованим мислителем, літератором і перекладачем французької та англійської літератури, була плідною не тільки в літературній сфері. Перекладаючи французьких поетів, Рейнек знайомиться в 1923 році в Греноблі (Франція) з поетесою Сюзанн Рено (1889-1964), яка стала його музою, а через три роки і дружиною. Впродовж десяти років після одруження Рейнек з сім'єю (в шлюбі народилися двоє синів) почергово жив півроку в Греноблі, півроку - в Петркові. У той час за його плечима були вже кілька міжнародних виставок і збірок віршів. З 1928 по 1935 рік графік щорічно виставляв свої твори в Греноблі, за якими слідували серія самостійних виставок в Чехії і Франції.

Рейнек поступово все більше і більше цінує свою усамітненість. І з 1936 р. залишається назавжди в Петркові, де після смерті батька очолює ферму. Дружина Сюзанн переїхала з ним до Чехії, і майже всі свої книги видавала лише чеською мовою, в перекладах свого чоловіка. Французькі оригінали її творів залишилися рукописами. Під час окупації фашисти забрали садибу художника і він змушений був спочатку орендувати її у німців (1943), а в лютому 1944 року Рейнеку на кілька років довелося переселитися до дітей свого друга, книговидавця Йозефа Флоріана в Стару Ржішу.

Після війни він повернувся на свою ферму, але після приходу до влади комуністів садиба його сім'ї була націоналізована, і довгі роки Рейнек працював на ній як найманий працівник. В цей період виникло більшість його графічних робіт. Кілька сотень графічних творів він створив в техніці сухої голки. Спочатку він малював, в основному, пейзажі, але пізніше перейшов на біблійні мотиви. Найзначніші його роботи були створені у 1950-1960-ті роки: цикли "Іов", "Дон Кіхот" та ін. У 50-тих роках графік експериментував з фотографічною технікою cliché - verre (скляне кліше). Пізніше він створив ряд гравюр, основою для яких послужили дошки з полімерної глини.

Поезія Богуслава Рейнека також наповнена християнським гуманізмом та інспірована прекрасними ландшафтами чеської природи. Поет багато перекладав з французької та німецької мов (насамперед - Георга Тракля). З кінця 1940-х і до середини 1960-х років поезія Рейнека в соціалістичній Чехословаччині не друкувалася, його книги вилучаються з книгарень і бібліотек. Проте він стає легендою для наступних поколінь чеських поетів. Багато його творів виходило в самвидаві. Лише в 1964 році графіка Б.Рейнека почала знову виставлятися, а в 1969 році в світ виходить зібрання його поезії ("Sníh na zápraží", "Mráz v okně" і "Podzimní motýli").

Після війни він перетворив свій дім не тільки в своє житло і майстерню, але також на місце зустрічей художників, літературознавців, і всіх, кому тоталітарна влада забороняла публікуватися. Серед його друзів - французи Жаном Гіон, Макс Жакоб і Жорж Бернанос, чеські письменники Франтішек Халас, Владімір Голан та Іван Дівіш; художники Йозеф Чапек, Властіміл Хофман і Ярослав Сірих.

Коли Рейнек у вересні 1971-го року завершив свій життєвий шлях, він був більш відомий у Франції, ніж удома. А визнання на батьківщині отримав лише після 1989 року. Богуслав Рейнек залишив по собі дев'ять віршованих збірок і дві збірки віршів у прозі, сповнені духовного споглядання і християнської терпимості, проте він не ототожнював себе з «католицьким поетом».

«Він повністю відкидав зовнішній світ і жив, абсолютно сконцентрований на своїй творчості і самому близькому оточенні. Це було щось на зразок захисту від цього світу. Рейнек жив у відповідності зі своєю вірою, яка не виставлялася ним напоказ», - пише Павло Халупа, автор першої чеської монографії про Рейнеке, яка вийшла лише в 2011 році.

Його творчість довгі роки знали лише його найближчі друзі і знавці мистецтва, але поступово його вірші та естампи стали все частіше проникати в чеське культурне життя і в даний час вони стали невід'ємною частиною чеської культурної спадщини ХХ століття. У наш час його книги видаються в нових виданнях, молодь все частіше знає його вдумливі, тужливі вірші напам'ять, а відомі барди складають до них музику. Можна сказати, що чеський поет Рейнек тільки зараз повертається з свого улюбленого Гренобля додому.

Вперше більш докладно познайомитися із графічною спадщиною Рейнека чехи змогли в 1991 році в рамках ретроспективної виставки.

За словами заступника Національної галереї в Празі Миколи Савіцького, раніше недооцінена художня спадщина Богуслава Рейнека сьогодні безумовно заслуговує на новий погляд. Для цієї мети була зібрана унікальна збірка робіт, багато з яких до цих пір ніколи не були публічно виставлені. Представлені роботи відображають не тільки відомі мотиви графіка, але й демонструють у трьох послідовних версіях різні етапи творчого пошуку художника. Це рідкісна можливість детального ознайомитися з роботами цього блискучого художника.

Одним із спів організаторів виставки є шанувальник творчості Богуслава Рейнека і власник найбільшої колекції його робіт Зденек Скленаж, галерея якого провела вісімнадцять виставок графіка. Проведені ним виставки у 1999 році в Тибеті і в подальші роки в Китаї, переконували галериста у міжнародному феномені Рейнека. Логічним завершенням цієї зарубіжної презентації стала велика ретроспективна виставка робіт художника в 2012 році в Національній галереї Китаю (NAMOС, Пекін) під назвою "Чеський сучасний відлюдник" та видання книги. Виставка привернула масову увагу і викликала великий інтерес в професійних мистецьких колах Китаю. Так виникла ідея представити художника в Празі і тим самим створити підґрунтя для подальшого вивчення спадщини Рейнека.

Унікальна виставка, що включає оригінальні графічні роботи, які належать сім'ї художника, стала можливою завдяки співпраці з внучкою Рейнека Веронікою та новоствореним Фондом Рейнека. "Я дуже щаслива, що змогла брати участь у підготовці цієї виставки, яка презентує ряд робіт діда, які раніше були невідомі. Знайдете серед них і дійсно унікальні, які є тільки в одному екземплярі і були протягом десятиліть сховані в приватних колекціях. Виставлені тут графічні роботи відносяться до кращих його робіт, через графіку він промовляє до нас як художник", - каже Вероніка Рейнекова.

Біблійні теми у творчості Рейнека надихнули видавців до випуску Біблії, ілюстрованої винятково графічними роботами художника. На прес-конференції презентували два варіанти видання з 105 репродукціями: одне в палітурці зі тканини, накладом 800 примірників, друге - в шкіряній палітурці із золотим тисненням тиражем лише 250 штук. Придбати їх можна за попереднім замовленням. Крім того до виставки підготований великий каталог, де Рейнекова графіка вміщена у форматі, наближеному до реальний розмір. Інший проект - ілюстрована графікою художника друга частина популярної дитячої книжки "Voříkova říkadla".